

Det er framsynt å se bakover

For alle mennesker er det viktig å vite at vi har en kulturell bakgrunn med røtter langt tilbake i tid, og at vi er ledd i en tidskjede som strekker seg fra fortiden og inn i en ukjent framtid. Det er våre forgjengeres erfaringer vi skal bygge videre på. Fortiden er den ryggraden vi trenger for å kunne gå videre. Derfor er det framsynt å se seg tilbake.

KULTURARVEN

Kulturminnene er en viktig og vesentlig del av kulturarven. De forteller om hvordan mennesket har tatt landet i bruk, utnyttet ressursene og utviklet stadig mer avanserte teknikker for å kunne bearbeide råmaterialene. Kulturminnene viser hvordan menneskene har bodd og livnært seg gjennom århundrene, hvordan de forsvarte seg, gjenstandene de omgav seg med, og kunsten de skapte. Kulturminnene bekrefter historien og bidrar til større forståelse av forholdet mellom fortid og nåtid, mellom mennesket og naturen og mellom ulike kulturer.

Vi snakker om verdier som er uerstattelige. Når gullhorn fra jernalderen blir stjålet og smeltet om, eller et unikt byggverk brenner ned, er disse klenodiene tapt for alltid. Ingen kopi kan fullt ut erstatte det tapte fordi den enestående opplevelsen av det ekte og opprinnelige ikke lar seg gjenskape. Samtidig har vi mistet verdifull kunnskap. Ofte er det dessverre slik at først når et kulturminne er borte, forstår vi for alvor hvilken verdi det hadde for oss.

HVORFOR VI TAR VARE PÅ KULTURMINNENE

Det er mange grunner til at vi skal ta vare på kulturminnene. Her er noen av de viktigste:

Kulturminnene gir kunnskap

Det som ble skapt av tidligere generasjoner, gir oss kunnskap om hva de formådde, teknisk og

kunstnerisk, om hvordan samfunnet var organisert, og om det åndelige livet i samtiden.

Kulturminnene supplerer andre historiske kilder og gjør det mulig å gi dem en bredere tolkning. Fra forhistorisk tid – før vi fikk et skriftspråk – er kulturminnene den viktigste kilden vi har som kan gi oss kunnskap om forholdene på den tiden de ble skapt.

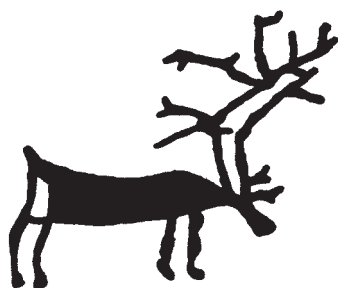
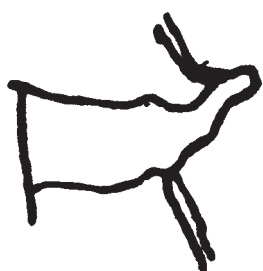
Kulturminnene gjør det mulig å vinne tilbake tapt kunnskap og få svar på nye problemstillinger som kommer til etter hvert. De er kunnskapsbanker for gamle håndverksteknikker og viser funksjonelle løsninger, blant annet når det gjelder klimatilpasning, som vi kan dra nytte av også i dag.

Kulturminnene som historisk kildemateriale

Som nevnt ovenfor er kulturminnene unike kilder for studier av fortiden. Utgravningene av Gokstadskipet i 1880 og Osebergskipet i 1904 er gode eksempler. Før disse skipene ble funnet, var det ingen som med sikkerhet kunne si hvordan vikingenes farkoster så ut, men en kjente dem fra sagalitteraturen. Nå fikk en bokstavelig talt syn for sagn. Og en fant ikke bare ett skip, men to, noe som bekreftet at slike skip ikke var uvanlige. Senere er det for øvrig funnet flere fartøyer.

Når et kulturminne er dokumentert, beskrevet og tolket, skulle en tro at det ikke lenger var av interesse for forskerne. Slik er det ikke.

Med tiden føyer nye funn seg til dem som allerede er gjort, og de seneste oppdagelsene kan kaste nytt lys over historien og gjøre det nødvendig å gå tilbake til kulturminnet for å re-vurdere tidligere tolkninger.

Kulturminnene gir identitet

En nasjon eller folkegruppe har et felles kulturgrunnlag som blant annet gir seg uttrykk i kulturminnene. De gir hver enkelt av oss en følelse av tilhørighet og identitet. At dette ikke er tomt snakk, har vi sett beviser på når kjente kulturminner blir mål for krigshandlinger, der det gjelder om å utslette symbolene som binder en folkegruppe sammen. Vår tilhørighet til et sted hører sammen med opplevelsen av det menneskeskapte i omgivelsene.

Forankring i et fellesskap gir trygghetsfølelse, en forutsetning for trivsel, velferd og helse i befolkningen.

Funnet av Osebergskipet fant sted året før Norge ble selvstendig. Utgravningene ble fulgt med stor interesse og vakte enorm begeistring i befolkningen. Her fikk vi demonstrert at nordmenn allerede på 800-tallet hadde en velutviklet båtbyggertradisjon, suveren formsans og en innsikt i materialbruk som må ha vært opparbeidet gjennom generasjoner. Gjenstandene den gravlagte kvinnen hadde fått med seg, vitnet om høyt utviklet håndverk og kunstnerisk kvalitet. Et arkeologisk funn bidrog til å styrke den nasjonale selvfølelsen, og motivene fra de utskårne tregjenstandene ble til inspirasjon for kunst, kunsthåndverk og byggekunst i samtiden. Dragestilen ble populær, og vi finner bygninger som viser dette mange steder i landet. Vi kunne ha trukket fram flere eksempler på at fortiden har inspirert kunst og arkitektur.

Kulturminnene gir opplevelse

Vi vil at barn og unge også i framtiden skal få den opplevelsen det er å se hus og landskap, redskaper og kunst som ble skapt og brukt av våre forfedre. At disse kulturminnene finnes, er en garanti for å kunne formidle sammen-

hengen mellom fortid og nåtid, sette fantasien i sving og mane til ettertanke.

Til alle tider har vi latt oss påvirke av det som har skjedd i verden for øvrig. For barn og unge kan det være en overraskelse å se vår kulturarv fra en slik vinkel. Det er nyttig å erfare at nye impulser og ideer fra andre land er blitt omformet og tilpasset lokale forhold, slik at det endelige resultatet er blitt våre egne tradisjoner.

Kulturminnene har bruksverdi

Det er lett å overse at kulturminnene har en bruksverdi, både rent praktisk og i pedagogisk sammenheng, som en illustrasjon til det skrevne ord. Gamle bygninger er ofte bygd med en teknikk og med materialer som gir soliditet, og som har lang varighet. Det er blitt en myte at istandsetting og restaurering er dyrere enn å bygge nytt, mens praksis viser det motsatte. Vi må også kunne karakterisere det som en bruksverdi at kulturminnene blir brukt som trekkplaster i reiselivssammenheng.

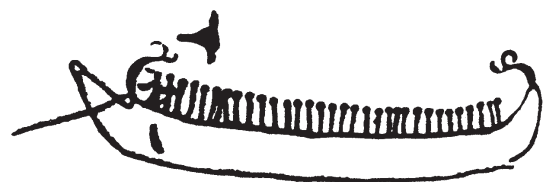
Kulturminner og bærekraftig utvikling

Bærekraftig utvikling vil si å tilfredsstille dagens behov uten å ødelegge framtidige generasjoners muligheter for å tilfredsstille sine. Det er en rettighet for kommende generasjoner å kunne råde over de samme ressursene som vi.

Et berettiget krav for dem som kommer etter oss, er retten til å ha en historie. I et slikt perspektiv er kulturminnene en viktig ressurs som vi har plikt til å overlevere.

Gjenbruk er et stikkord i bærekraftig sammenheng. Bevaring av bygningsarven faller sammen med fornuftig gjenbruk av verdifulle ressurser. Ved å finne ny bruk for gamle bygninger i stedet for å rive dem, og reparere i stedet for å skifte ut bygningsdeler, er vi med på å opprettholde en bærekraftig utvikling. Vi vet at dette i tillegg er en økonomisk forsvarlig løsning.

I det moderne samfunnet har det vært en selvfølge å tenke framover når det gjelder ut-

Helleristninger er en type kulturminner som står i fare for å forsvinne. Selv om vi ikke vet med sikkerhet hva de er brukt til, kan de gi oss verdifull kunnskap om fortiden. Helleristningene på denne og motstående side er fra Alta i Finnmark og ble laget for mellom 6200 og 2500 år siden. Ialt er det nesten 4000 figurer i Alta, -noe som gjør dette helleristningsfeltet til ett av de største i landet. Ill.: Riksantikvaren

vikling av teknologi og annen kunnskap. De siste årene er vi imidlertid blitt klar over at det ligger et kunnskapsforråd av praktisk art lagret i vår kulturarv. Denne innsikten er ikke en ny form for fortidsromatikk, men dreier seg om konkrete forhold som håndverkskompetanse og materialkvalitet.

Eldre tiders byggemåter var avhengige av lokale ressurser som tre, stein og leire; miljøvennlige materialer som ikke var avhengige av lange transporter. Holdbarhet var et krav, og tømmeret som ble brukt, hadde spesielle egenskaper som kunne komme av langsom vekst, som gir tetthet i trevirket og «riktige» dimensjoner i forhold til byggeoppgaven. Tømmeret vi tilbys i dag, har mer tilfeldig motstandsdyktighet overfor vær, vind og råte. Kvalitet er i mindre grad vurderingsgrunnlag, og materialkunnskapen er ikke lenger allmenn. I skogsdriften prioriteres hurtig vekst, og skogen avvirkes i for ung alder til å kunne oppnå den beste kvaliteten. Resultatet blir kortere levetid for bygningskonstruksjonene.

En rekke miljøvennlige materialer som var i bruk tidligere, blir ikke lenger produsert, men er erstattet med nye som har andre og ofte uønskede egenskaper. Erfaringene har vist at vår tids byggevirksomhet har mye å lære av den gamle bygningsteknologien, både når det gjelder materialvalg, materialkvalitet og hånd-

verksutførelse. Kunnskapen kan omsettes til bruk i dag, uten at hensikten er å kopiere eldre tiders byggeskikk. Det kvalitativt gode og miljøvennlige kan kombineres med moderne teknikk.

MIDDELALDERBYGNINGENE – ET EKSEMPEL

Riksantikvaren har i flere år satset på et prosjekt som har til mål å sette alle middelalderbygningene av tre i en forsvarlig bygningsmessig stand.

Dette skal gjøres med de samme materialer og håndverksteknikker som ble brukt den gang husene ble oppført; flere lag never under torva på taket, malmen furu til reparasjonsarbeidene og milebrent tjære til overflatebehandling.

Produksjon av materialer er blitt en binæring for mange bønder og faller sammen med en tradisjonell og miljøvennlig utnyttelse av naturressursene. Prosjektet har medført at gamle håndverksteknikker er tatt opp igjen, noe som kan komme også andre verneverdige bygninger til gode. Lærdommen vi kan trekke ut av dette arbeidet, er at byggemåten i eldre tid på mange områder kan konkurrere med dagens byggemetoder når det gjelder soliditet, og at konstruksjonene blant annet tilfredsstillende krav til varmeisolasjon uten at vi må bruke syntetiske isolasjonsmaterialer. Dette er lærdom som kan utnyttes når vi skal ta hensyn til en miljøvennlig og bærekraftig utvikling.